

управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности) / Т. Н. Гуськова. – Ростов-на-Дону, 1997. – С. 9.

14. Прибытова Г. Методологические подходы к оценке инвестиционной привлекательности как основы разработки инвестиционной политики / Г. Прибытова // Инвестиции в России. – 2005. – № 3. – С. 7.

15. Донцов С.С. Оценка инвестиционной привлекательности предприятия посредством анализа надежности его ценных бумаг / С.С. Донцов // Финансовый менеджмент. – 2003. – № 3. – С. 78-84.

16. Нападовська І.В. Теоретичні та методичні аспекти дослідження інвестиційної привабливості України/І.В. Нападовська // Вісник ДонДует. – 2005. – № 4(28). – С.55-61.

17. Гайдуцький А.П. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 81–86.

18. Квартальнов В.А. Туризм / В.А. Квартальнов. – М. : Фінанси і статистика, 2002. – 320 с.

19. Валірунова Л.С. Інвестування : [підручник для ВУЗів] / Л.С. Валірунова, О.Б. Казакова. – М. : Волтерс Клівер, 2010. – 448 с.

20. Задорожна Я.Є. Підвищення інвестиційної привабливості підприємництва як напрямок залучення інвестиційних ресурсів / Задорожна Я.Є., Дядечко Л.П. // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 2. – С. 32–35.

21. Чорна Л.О. Результативна стратегія досягнення інвестиційної привабливості підприємства / Л.О. Чорна // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 24. – С. 4–6.

22. Толмачев В. А. Инвестиционная привлекательность в системе корпоративного управления предприятием / В. А. Толмачев // Собственность и рынок. – 2004. – № 3. – С.11.

Надійшла 24.02.2011

УДК 658.152

В. В. СТАДНИК, В. М. ЙОХНА, Т. В. МИХАЛЬЧИК
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Охарактеризовано основні проблеми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Визначено вплив типу інновацій на характер розвитку підприємства. Підкреслено доцільність формування фінансової стратегії для підвищення ефективності управління інноваційним розвитком підприємства.

Main problems of investment provision of innovational development of domestic enterprises are characterized. The influence of the innovations type on the type of enterprise development is defined. The expediency of forming of financial strategy for improving the efficiency of enterprises innovational development management is underlined.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інвестиції, тип інновацій, фінансова стратегія.

Вступ. Інноваційний розвиток підприємств є основою сталої економічної динаміки національних економік. Він забезпечує виведення на ринок продукції із новими чи вищими споживчими цінностями, що робить національні економіки конкурентоспроможними. Водночас здатність до систематичних нововведень, яка, насамперед, властива підприємствам, що розвиваються на інноваційній основі, робить стійкішою їх до макроекономічних збурень, які негативно впливають на більшість суб'єктів господарювання. На жаль, економіка України виявилася надзвичайно вразливою до світової фінансово-економічної кризи, яка почалася у 2008 році і триває для нашої країни дотепер, незважаючи на те, що намітились деякі позитивні тенденції у відновленні діяльності виробничих підприємств деяких галузей. Низька конкурентоспроможність економіки України на світових ринках товарів і послуг потребує посилення уваги до пошуку можливостей її підвищення, завдяки чому можна було б прискорити економічну динаміку, забезпечивши виведення економіки із кризи у стисліші терміни. Такі можливості криються передусім у реалізації в Україні інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання.

Управління інвестиційними процесами в країнах з перехідною економікою покликане сприяти вирішенню надзвичайно важливого стратегічного завдання – забезпечити позитивні структурні зміни в господарському комплексі через інвестування технологічного оновлення тих галузей, які є пріоритетними з позицій загального соціально-економічного розвитку. Це передбачає широке впровадження у виробничі системи сучасних ресурсозберігаючих і екологічно чистих технологій, здатних випускати продукцію з високими параметрами конкурентоспроможності. На жаль, як показують статистичні дані, частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції у 2009 р. була найнижчою за останні п'ять років – всього 4,8% (у 2005 р. – 6,5%, у 2006-2007 рр. – 6,7%) [1]. Це свідчить про актуальність досліджень, спрямованих на з'ясування причин недостатньої ефективності інвестування інноваційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем інвестиційного забезпечення інноваційних процесів в Україні займається багато вітчизняних науковців. Зокрема, вони знайшли своє

відображення в працях А. Пересади [2], І. Бланка [3], П. Ковалишина [4], В. Гончарова, А. Навроцького, О. Коломійцева [5], В. Гриньової [6]; досліджували питання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в контексті їх розвитку А. Череп, А. Ясир [7] та ін. Проте, незважаючи на наявність значної кількості публікацій за цією тематикою, все ще залишається багато невисвітлених або дискусійних питань, які стосуються інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Враховуючи те, що інноваційний розвиток промислових підприємств супроводжується систематичними нововведеннями для якісного поліпшення їх виробничих систем, це потребує значних інвестиційних вливань. Тому надзвичайно важливо чітко означити ті завдання, які повинні бути вирішені у ході формування стратегії інвестування розвитку бізнесу і ті обмеження, яких потрібно дотримуватись для унеможливлення попадання підприємства у фінансову залежність від інвестора (що може спричинити втрату бізнесу). Актуальність цих завдань і визначила мету статті.

Мета статті – охарактеризувати основні проблеми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств і показати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. У структурі джерел економічного зростання інновації займають найбільшу частку, підтвердженням чому є домінування на зовнішніх ринках тих виробників, які випускають наукомістку продукцію. За нинішніх умов основний приріст ВВП відбувається саме за рахунок інноваційного чинника. Проте повноцінна реалізація закладеного в інновації комерційного потенціалу можлива лише завдяки своєчасним і достатнім вливанням капіталу у реалізацію інновації. Тобто інноваційна діяльність невіддільна від діяльності з управління інвестиційними процесами. Тому можна говорити про інвестиційно-інноваційну діяльність як складну динамічну систему, яка охоплює комплекс фінансово-економічних важелів і стимулів для забезпечення систематичного і цілеспрямованого фінансування якісного оновлення технологічних процесів та форм організації виробництва на основі найновіших досягнень науки і техніки. Що ж стосується управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, то воно носить як стратегічний, так і тактичний характер і спрямоване на пошук та ефективне використання фінансових ресурсів для втілення науково-технічних ідей і задумів у конкретні споживчі цінності (продукцію та технології, що мають попит на ринку). Інноваційна продукція розширює ринкові можливості підприємства, а процесні інновації сприяють якісному оновленню їх виробничих систем, що відображається на їх здатності створювати продукцію із вищою споживчою цінністю. Тим самим забезпечується інноваційний розвиток виробничого підприємства, який забезпечує його перехід на вищу стадію життєвого циклу.

Тут необхідно зауважити, що переважна більшість існуючих вітчизняних машинобудівних підприємств була створена ще за часів колишнього СРСР, коли домінуючою парадигмою у розміщенні продуктивних сил була концентрація і спеціалізація. До того ж, багато підприємств працювали на оборонний комплекс, випускаючи продукцію, відповідного призначення, яка перестала бути затребуваною після зміни воєнної доктрини України. Тому за нових умов господарювання вони зіткнулися із проблемою збуту своєї продукції і вимушені були вдатися до реструктуризації та диверсифікації. Відповідно, для продовження їх життєвого циклу нагальною потребою стало технологічне оновлення, оскільки лише це могло б забезпечити їх хоча б обмежене зростання. Технологічне оновлення потребує значних інвестицій і вміння кваліфіковано управляти процесом їх накопичення, залучення та використання.

Як зазначалось нами раніше [8], нині все більша кількість вітчизняних підприємств усвідомлює необхідність переосмислення управління інвестиційною діяльністю, зміни підходів до оцінки власних інвестиційних можливостей у питаннях розвитку власного бізнесу, в тому числі його технологічної складової. Це стосується як потужних підприємств, так і підприємств із обмеженими фінансовими можливостями. Однак, розглядаючи стратегічну перспективу, обидві групи підприємств вирішують різні завдання у ході планування інвестиційної діяльності:

– потужні підприємства, що мають вільний капітал і прагнуть вкласти його у галузі з найкращою динамікою розвитку чи найвищою прибутковістю – у контексті обґрунтування і вибору найбільш вигідного вкладення капіталу у альтернативні інвестиційні проекти, що можуть бути реалізовані в тому економічному просторі, до якого має доступ суб'єкт інвестування (портфельні чи прями інвестиції);

– малі і середні підприємства, стратегічні цілі яких окреслені стратегією виживання чи обмеженого зростання, у контексті розвитку власного бізнесу, для забезпечення його кількісного і якісного зростання.

Очевидно, що інноваційний розвиток вітчизняних виробничих підприємств повинен здійснюватись таким чином, щоб подолати технологічну відсталість, яка в основному і спричиняє низьку конкурентоспроможність продукції більшості українських товаровиробників. Про останнє свідчать наслідки світової фінансово-економічної кризи, яка навіть із країн колишнього СНД найбільше вдарила по Україні. Так, у січні 2009 р. порівняно з січнем 2008 р. падіння виробництва у основній експортоорієнтованій галузі, металургійній, склало 58,3%, хімічній – 49,1%, машинобудуванні – 58,3% [9]. І лише через різке девальвування гривні металургійна галузь почала відновлювати свою присутність на зовнішніх ринках. Однак у тих галузях, які мають бути найбільш наукомісткими (машинобудування) або ж інноваційно сприйнятливими (легка промисловість) кризові явища не припинились. Так, якщо за період з січня 2008 по січень 2009 року падіння обсягу продукції машинобудування склало 58,3%, то 41,1% з них – лише за січень;

у легкій промисловості це відповідно 38,4 і 33,6% [10]. Очевидно, це є наслідком відсутності у них новаторського доробку, який би забезпечував утримання конкурентоспроможності продукції підприємств у прийнятних межах. Водночас це свідчить про те, що конкурентні переваги, які вітчизняні виробничі підприємства формували за рахунок дешевизни ресурсів, вичерпали себе. І це ще є одним аргументом на користь їх переходу до інноваційної моделі розвитку, куди й мають спрямовуватись основні інвестиції.

Зважаючи на те, що конкурентоспроможність основної маси виробничих підприємств формується за рахунок їх технологічних систем, а їх якісне оновлення потребує значних коштів та доступу до новітніх технологій, багато вітчизняних підприємств вдаються до пошуку стратегічних інвесторів. Однак кошти іноземних інвесторів здебільшого не спрямовуються на створення інновацій (рис. 1). Так, із загального обсягу інвестованих у 2008 р. коштів на технологічні інновації кошти іноземних інвесторів склали лише 1,0%. У попередні роки вона сягала 3-4% (тільки у 2002 р. – 8,8%) [1]. І на сьогодні ситуація не покращилась.

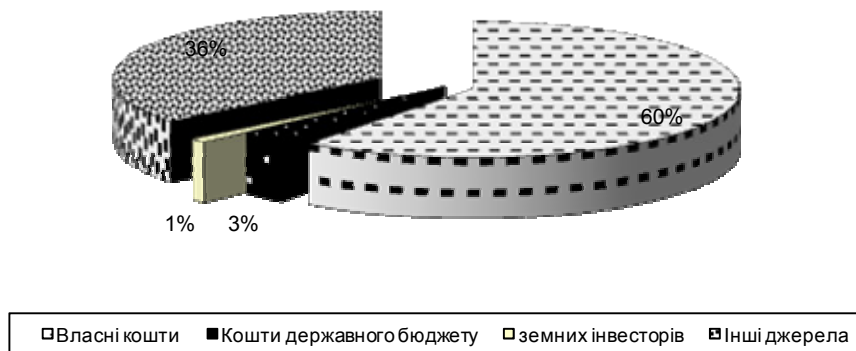

Рис. 1. Структура інвестицій, спрямованих на фінансування технологічних інновацій в Україні у 2008 р.

* Джерела: Наукова та науково-технічна діяльність (1990 – 2008 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html; власні розрахунки

Світова практика показує, що інноваційний розвиток підприємства не передбачає самозабезпечення (тобто використання лише власних джерел для технологічного оновлення). І для реалізації моделі «технологічного поштовху» держава має брати безпосередню участь у визначенні пріоритетних напрямів інвестиційної підтримки розвитку новітніх технологій. На жаль, в Україні здійснюється державна підтримка переважно нижчих технологічних укладів, куди спрямовується біля 70% бюджетних коштів (у т. ч. на паливну промисловість і чорну металургію – більше 50%) [11]. При цьому обсяги фінансування із державного бюджету є дуже незначними, складаючи в останні роки 3-4% від загального фінансування технологічного оновлення (рис.1).

В умовах глобалізації розвиток виробничих підприємств тісно пов'язаний із здатністю використовувати як створені, так і залучені ззовні технології та інновації, що дає змогу «поєднувати іноземні й локальні технологічні елементи таким чином, щоб забезпечити поступовий розвиток локальних можливостей у тих сферах, де вони можуть бути найефективнішими» [4]. Однак для того, щоб забезпечити найвищу віддачу від вкладених коштів, необхідно оптимізувати інвестиційні процеси, поєднуючи стратегічні плани інноваційного розвитку із реалізацією тактичних завдань по залученню інвестиційних коштів. Для вирішення цих завдань важливо забезпечити компетентність та професіоналізм управлінської команди підприємства, тобто їх здатність провадити інвестиційно-інноваційні процеси на основі взаємовигідних економічних відносин із усіма учасниками цих процесів – як розробниками інноваційних проєктів, так і з інвесторами.

Це потребує створення ефективного інноваційно-інвестиційного механізму, який би відповідав сучасним економічним і соціально-політичним реаліям, забезпечуючи залучення коштів для інноваційного розвитку підприємства у тих масштабах і на таких умовах, які б давали змогу своєчасно здійснювати технологічне оновлення виробничих систем для випуску продукції, що матиме попит на ринку. На цьому наголошує, зокрема, В. Гриньова [5, с. 180–182]. Вважаємо це доцільним, однак для зменшення негативних наслідків організаційних змін необхідно, щоб такий механізм логічно вписався у організаційно-функціональний контекст кожного підприємства і містив економічну складову, яка б давала змогу сформулювати дієві мотиваційні преференції для усіх учасників інноваційних перетворень.

При цьому цілеспрямоване управління інноваційними процесами на підприємстві передбачає постійний пошук того, як створити нову споживчу цінність. Тобто виведення на ринок нового продукту не означає, що на деякий час можна зосередитись лише на тому, щоб підтримувати його виробництво у масштабах, який відповідає попиту на цільовому ринку. В міру поширення новинки удосконалюється і набуває нових споживчих властивостей. І це відбувається значною мірою завдяки діям конкурентів, які можуть відкрити нові сфери застосування базової новинки. Тому необхідно напряму працювати із цільовими групами споживачів, щоб першими побачити можливості розвитку нового продукту, знайти для нього нові ринки і нових споживачів.

Інноваційний процес не може бути перманентним. Він має здійснюватися в тісному взаємозв'язку із середовищем господарювання, стан та динаміка якого визначатимуть швидкість інноваційних перетворень на підприємстві і, відповідно, потребу у інвестиціях. Це дозволить обрати правильну стратегію інноваційного розвитку підприємства, яка залежатиме від домінуючого типу інновацій та має бути збалансованою за всіма складовими – від розвитку технологічних можливостей і до розвитку людського капіталу, без якого інноваційні зміни неможливі. Тобто інноваційний розвиток підприємства має охоплювати різні за змістом інновації (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив типу інновацій на характер розвитку підприємства

Тип інновацій	Зміст інноваційних змін	Результат інноваційних змін та їх вплив на розвиток підприємства
Технологічні	Упровадження нових виробничих технологій, модернізація обладнання, реконструкція споруд, реалізацію заходів з охорони довкілля	Якісний розвиток сприяє освоєнню виробництва нової продукції, здешевленню та розширенню функціональних можливостей продукції, що випускається, зменшенню шкідливого впливу підприємства на довкілля
Виробничі	Розширення виробничих потужностей, диверсифікацію виробничої діяльності, зміна структури виробництва	Кількісний розвиток – збільшення виробництва продукції відповідно до попиту споживачів. Якісний розвиток – створення нових напрямів виробничої діяльності
Економічні	Зміна методів і способів планування виробничо-господарської діяльності, вдосконалення матеріального стимулювання, раціоналізація системи обліку	Зниження витрат адміністрування, підвищення рівня вмотивованості працівників до ціле орієнтованої поведінки
Маркетингові	Використання нових методів позиціонування продукції, удосконалення сегментування ринку і цінової політики, упровадження нових форм взаємовідносин зі споживачами	Підвищення привабливості продукції для споживачів, збереження їх лояльності, розширення ринків збуту, зміцнення ринкових позицій
Управлінські	Вдосконалення організаційної структури, стилю і методів прийняття рішень, використання нових засобів обробки інформації і документації, раціоналізація документообігу	Зниження витрат адміністрування, підвищення адаптивних властивостей підприємства
Соціальні	Поліпшення умов і характеру роботи працівників, їх соціального забезпечення, поліпшення психологічного клімату в трудовому колективі	Збереження лояльності працівників, зростання якості людського капіталу, підвищення інтелектуального потенціалу підприємства, зменшення опору інноваційним змінам

Як зазначалось у [12], їх упровадження може вирішувати різні завдання, однак цільовою установкою при їх реалізації має бути зростання ефективності господарської діяльності. Із табл. 1 видно, що інновації можуть носити різний характер – як стратегічний, так і тактичний. І при плануванні інноваційно-інвестиційної діяльності завжди важливо знати, який вид інновацій принесе більшу вигоду у віддаленій перспективі, який – у найближчому часі. Особливої уваги потребує обґрунтування умов та доцільності реалізації інноваційних проектів, орієнтованих на створення нових чи розширення діючих виробничих потужностей. Як правило, в їх основі лежать сучасні технологічні рішення, вони є фондомісткими і потребують значних коштів. Тому їх реалізація є доволі складним завданням для вітчизняних підприємств, фінансові можливості більшості з яких є недостатніми для придбання сучасних технологічних комплексів, спроможних виробляти продукцію, конкурентоспроможну не тільки за ціновими (за рахунок дешевизни робочої сили), а й за якісними характеристиками. Через це значна кількість вітчизняних промислових підприємств очікують на стратегічного інвестора, здатного фінансувати технологічне оновлення. Однак воно може бути менш затратним за добре обґрунтованої стратегії розвитку, і значну роль у цьому процесі відіграють адекватні ринковим економічним відносинам фінансові інструменти і технології.

Висновки. Інноваційний розвиток вітчизняних машинобудівних підприємств значною мірою визначається їх наявними фінансовими можливостями та здатністю ефективно керувати їх використанням, спрямовуючи інвестиції у пріоритетні для підтримання конкурентоспроможності майбутньої діяльності підприємства сфери. Такими напрямками для більшості вітчизняних машинобудівних підприємств є технологічне оновлення виробничої бази. Однак воно потребує значних інвестицій і здебільшого пов'язано

із значним ризиком. Залучення стратегічного інвестора з метою придбання сучасних технологій загрожує власникам бізнесу втратою реального впливу на подальші процеси, пов'язані із комерціалізацією інновацій. Тому менеджмент вітчизняних підприємств повинен набувати компетенцій ефективного управління інноваційно-інвестиційними процесами для забезпечення реалізації найбільш ефективних сценаріїв інноваційного розвитку. Вирішальну роль у вирішенні цього завдання відіграє обґрунтована фінансова стратегія. Вона повинна ґрунтуватися на сучасному інструментарії фінансового менеджменту і бути спроможною мінімізувати інноваційні ризики і витрати фінансових ресурсів. Ці питання і мають стати предметом наступних досліджень.

Література

1. Наукова та науково-технічна діяльність (1990–2009 рр) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (7.03.2011).
2. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом : [моногр.] / А.А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И.А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2002. – 448 с.
4. Ковалишин П. Інноваційний менеджмент. Актуальні питання / П. Ковалишин // Економіст. – 2004. – №6. – С. 60-61.
5. Гончаров В.М. Інвестиційні ресурси та їх економічне регулювання : [монографія] / В.М. Гончаров, А.А. Навроцький, О.А. Коломійцев. – Донецьк : СПД Купріянов В.С., 2006. – 204 с.
6. Гриньова В.М. Інвестування / В.М. Гриньова. – К. : Знання, 2008. – 452 с.
7. Череп А.В. Інвестиційно-інноваційна діяльність як фактор розвитку підприємства / А.В. Череп, А.М. Ясир // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 1. – С. 159–161.
8. Стадник В.В. Інструменти державного регулювання у розширенні інвестиційних можливостей вітчизняних підприємств / В.В. Стадник, В.М. Йохна, Т.В. Михальчик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 4, т.1. – С. 69–72.
9. Індеси промислової продукції за січень 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/pr/tpp/tpp_u/tpp0109_u.htm.
10. Про соціально-економічне становище України за січень 2009 року: доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/mp/dopovidx/d012009.rar>.
11. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки / Л. Федулова // Економіка України. – К., 2006. – № 5. – С. 4–10.
12. Йохна В.М. Інноваційні технології фінансового менеджменту та їх роль у обґрунтуванні й реалізації стратегії розвитку підприємства / В.М. Йохна, Є.Г. Рясних // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3, т.3. – С. 113–117.

Надійшла 21.02.2011

УДК 658.1

І. І. УМАНСЬКИЙ

Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті наведено авторський підхід до комплексної оцінки фінансової складової інноваційного потенціалу підприємства, який передбачає аналіз фінансових ресурсів за напрямками: наявність, здатність, достатність.

In this article presented the author's approach to complex assessment of the financial component of the innovation potential enterprise's, which provides analysis of financial resources in directions: availability, capacity, sufficiency.

Ключові слова: фінансова складова, інноваційний потенціал підприємства, оцінка, підхід.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства є важливою умовою забезпечення його конкурентних переваг. В кризових умовах сьогодення формування міцного інноваційного потенціалу підприємства (ПП) обмежується дефіцитом фінансових ресурсів, які є органічною складовою інноваційного потенціалу, що визначає можливості та масштаби реалізації інноваційної діяльності (ІД) підприємства. Таким чином, в сучасних умовах підвищується роль фінансових ресурсів як складової формування інноваційного потенціалу підприємства, та особливої актуальності набувають питання удосконалення науково-методичних підходів до її оцінки задля отримання достовірного та повного розуміння існуючих умов та можливостей фінансування ІД підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі питання оцінки фінансових